

УДК 343.131.5

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232416>

Н.Л. Дроздович, канд. юрид. наук, науковий консультант
Відділ забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати
управління забезпечення роботи першої судової палати
Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
e-mail: sunrise.nadin@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0519-6909>

КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ / НЕЕФЕКТИВНОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ДАНИМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Стаття присвячена проблемам практичної реалізації гарантованого права на захист у кримінальному провадженні. Зокрема, в ній підкреслюється актуальність питання про ефективність надання правової допомоги, а відтак йдеться про якість такої допомоги в ході кримінального провадження. У дослідженні розглянуто рекомендації Європейського суду з прав людини щодо змісту правової допомоги та зазначено вектори розуміння її якості та ефективності. Також наведено теоретичні аспекти питання визначення ефективності правової допомоги у кримінальному провадженні, ретроспективне та сучасне розуміння. На основі сучасної судової практики касаційного суду згенеровано критерії ефективності надання правової допомоги й у підсумку запропоновано примірний перелік критеріїв, якими можна послуговуватися для визначення якості надання правової допомоги у кримінальному провадженні з точки зору її ефективності/неефективності.

Ключові слова: правова допомога, ефективність правової допомоги, якість правової допомоги, захист у кримінальному провадженні, судова практика.

Постановка проблеми. Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого і виправданого у кримінальному провадженні – одна з найважливіших державних гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, закріплених ст. 59, ч. 2 ст. 63, п. 5 ч. 3 ст. 129 Конституції України та міжнародними актами, які становлять національне законодавство щодо прав людини і основоположних свобод (ст. 11 Загальної декларації прав людини; ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)). Водночас гарантування певного виду прав та їх реалізація – різні категорії, які втілюються в різних практичних площинах. Право на захист у кримінальному провадженні гарантовано беззаперечно, однак його реалізація обумовлена його ж змістовою якістю, а саме, ефективністю надання правової допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Право особи на захист у кримінальному провадженні, в тому числі у контексті його тлумачення Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) досліджувалося рядом науковців: О.Р. Балацька, О.А. Банчук, К.В. Горностаї, Д.А. Гудима, І.М. Зубач, О.В. Климович, С.О. Ковальчук, О.П. Кучинська, П.М. Маланчук, О.В. Малахова, Т.М. Мирошніченко, В.О. Попелюшко, Т.І. Фулей, О.Г. Шнягін, О.Г. Яновська та інші. Водночас поза увагою авторів залишається проблема ефективності права на захист, хоча це питання є одним із критеріїв справедливості судочинства, передбачених ст. 6 Конвенції, стандарти якої є обов'язковими для держав-учасниць.

Мета статті. З огляду на це актуальним є розгляд як теоретичних основ щодо критеріїв ефективності надання правової допомоги у кримінальному провадженні, так і їх відображення в судовій практиці міжнародного та вітчизняного рівня. Наведеним визначаються й постановка тих завдань, які розглядатимуться у цій публікації, зокрема, виокремлення теоретичних орієнтирів щодо визначення ефективності/неефективності

надання правової допомоги у кримінальному провадженні, а також узагальнення критеріїв такої оцінки захисної діяльності на основі судової практики.

Виклад основного матеріалу. Право на юридичну або правову допомогу – право, визнане в усіх міжнародних актах, які стосуються провадження в кримінальних справах. Однак лише саме гарантування цього права чи навіть сам факт надання такої допомоги захисником у кримінальній справі сам по собі не є ознакою справедливого судового розгляду у разі відсутності інших складників ефективного захисту. Досвід міжнародних судових установ та нормативного врегулювання права на правову допомогу у кримінальних справах є досить тривалим, а отже, нараховує достатній емпіричний матеріал для систематизації критеріїв та орієнтирів для кожної національної системи права в оцінці ефективності здійснення захисту у кримінальному провадженні.

Згідно із практикою ЄСПЛ, ведення захисту, по суті, є справою обвинуваченого та його адвоката, тобто це переважно питання взаємовідносин між ними, незалежно від того, чи призначається захисник у межах надання правової допомоги, чи оплачується приватно. З огляду на це, логічно, що втручання компетентних державних органів вимагається лише в тих випадках, коли факт незабезпечення адвокатом ефективного представництва є очевидним або будь-яким чином переконливо доведений до їх відома, тому вказується, що національні суди не повинні пасивно спостерігати за випадками неефективного юридичного представництва [1; 2].

Водночас правовідносини між обвинуваченим та захисником виникають у зв'язку із їх реалізацією в ході публічного процесу – захисту від обвинувачення органів держави, тому остання також наділена певним обсягом обов'язків щодо забезпечення справедливості кримінального провадження і не вправі залишатися осторонь у випадках порушення балансу змагальності сторін захисту і обвинувачення під час здійснення такої діяльності. ЄСПЛ велику увагу приділяє визначенню різниці між захистом де-юре і де-факто. В його рішеннях йдеться не лише про вимогу призначення захисника, а про правову допомогу, яка має здійснюватися практично та ефективно, щоб забезпечити достатній захист. Вимагається призначення захисника, який би в інтересах обвинуваченого здійснював юридичну допомогу практично й ефективно, забезпечуючи достатній захист. Оцінити, чи було це юридичне представництво практичним та ефективним, можна лише на основі конкретних обставин справи, розглядаючи процес у цілому. В таких рішеннях йдеться про те, що «Конвенція призначена гарантувати не ті права, що є теоретичними та ілюзорними, а ті, що є практичними і реальними... Саме по собі призначення не забезпечує ефективної допомоги, оскільки адвокат, призначений надавати безоплатну правову допомогу, може вмерти, серйозно захворіти, стикатися тривалий час з перешкодами у своїй діяльності або ухилитися від виконання своїх обов'язків. Якщо органи влади ставляться до відома про таку ситуацію, вони повинні або замінити його, або примусити його виконувати свої обов'язки». Зміст такої ефективності ЄСПЛ рекомендує визначати на основі конкретних обставин справи, розглядаючи процес в цілому [3–7]. Відповідальність держави може виникати у випадку, коли адвокат взагалі не здійснює захист інтересів обвинуваченого [4] або у випадку недотримання адвокатом основної процесуальної вимоги, коли таке недотримання вимог не може вважатися недотриманим захистом чи недоліком аргументації [8]. Якщо того вимагають обставини справи, суду слід дослідити, в якій мірі адвокат виконує свої обов'язки [6].

Таким чином, критеріями «гарантованості», згідно із практикою ЄСПЛ, права на юридичну або правову допомогу у кримінальному провадженні є наступні тези: 1) захист має бути; 2) захист має бути ефективним; 3) національні суди не повинні пасивно спостерігати за неефективним захистом у кримінальному провадженні.

Що ж стосується національної системи права, то в Конституції України (стаття 59) передбачено право кожного на професійну правничу допомогу. Окрім того, дане питання регламентовано Законом України «Про безоплатну правову допомогу», а також відповідними процесуальними кодексами. Чинними є Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальному процесі, затверджені Наказом Міністерства

юстиції України від 25 лютого 2014 року № 386/5. З приводу останнього зазначеного документу, то ним у більшості визначено кількісні критерії, тобто перелік певних процесуальних дій, які повинен вчинити адвокат із метою забезпечення належного захисту свого клієнта від обвинувачення. Вчинення тих чи інших процесуальних дій, складання та подання процесуальних документів не гарантує ефективного захисту, оскільки принципове значення має його якість, тобто правильність вчинення чи складання процесуальних документів і вчинення процесуальних дій, своєчасність, доцільність тощо [9].

На доктринальному рівні відзначається, що завжди слід пам'ятати, що «професійна» не тотожна «кваліфікована» і тим більше «якісна». Мінімальні стандарти кваліфікованої юридичної допомоги передбачають не лише наявність у суб'єкта, що її надає, юридичної освіти та відповідних знань, але й активність правової допомоги [10; с. 144]. Кваліфікований характер правової допомоги загалом передбачає наявність таких ознак: 1) відповідність діяльності з надання юридичної допомоги закону; 2) співмірність дій з надання юридичної допомоги обставинам справи і нормам права; 3) своєчасність дій з надання юридичної допомоги (тобто надання необхідної в конкретній ситуації юридичної допомоги) [11; с. 27–28].

Мають місце визначення ефективності правової допомоги через поняття «результату» досягнення бажаної мети в дійсності [12; с. 146]. На протигагу таким класичним ідеям радянського кримінального процесу існує обґрунтована думка про те, що оцінювання ефективності діяльності адвоката-захисника слід здійснювати, аналізуючи не лише досягнення ним кінцевої мети в конкретному кримінальному провадженні, а і його активність та засоби, які він використовував, надаючи правову допомогу підозрюваному, обвинуваченому [13; с. 182].

Враховуючи суб'єктивно-індивідуальний характер визнання правової допомоги у кримінальному провадженні ефективною, актуальним є розгляд судової практики щодо випадків оцінки ефективності чи неефективності надання правової допомоги у кримінальному провадженні в національній судовій системі. В судовій практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) під час перегляду судових рішень судів нижчих інстанцій в касаційному порядку мають місце випадки спростування доводів касаційних скарг про неефективне надання правової допомоги особі в ході кримінального провадження. Як свідчить зміст постанов ККС ВС, більшість таких доводів ґрунтуються на помилковому розумінні змісту та обсягу функції захисту у кримінальному провадженні в цілому та неправильній оцінці якості правової допомоги. Так, у постанові від 18 квітня 2019 року твердження засудженого про те, що внаслідок відсутності захисника він не зміг ефективно здійснювати свій захист, визнані такими, що не ґрунтуються на вимогах закону і матеріалах справи. Підкреслюється, що ефективність захисту не є тотожним досягненню за результатами судового розгляду бажаного для обвинуваченого результату, а полягає в наданні йому належних та достатніх можливостей з використанням власних процесуальних прав або кваліфікованої юридичної допомоги, яка в передбачених законом випадках є обов'язковою, захищатися від обвинувачення в передбачений законом спосіб. Перевіривши матеріали кримінального провадження, ККС ВС визнав, що суд здійснив усі передбачені законом заходи для надання обвинуваченому можливості на власний розсуд розпорядитися своїми процесуальними правами, зокрема, правом на захист. Об'єктивних даних про порушення судом прав обвинуваченого, передбачених ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), ст. 59 Конституції України, ст. 20, ч.ч. 3, 4 ст. 42 КПК України, у матеріалах справи не міститься [14]. В іншій справі оцінка захисту особи, як ефективного, ґрунтувалася також і на встановленні факту активної поведінки захисника, який брав активну участь як під час проведення слідчих дій на стадії досудового розслідування, так і в судових засіданнях суду першої інстанції, заявляв клопотання в інтересах засудженого. Попри суб'єктивне переконання самого підзахисного, що захисник надавав йому неналежної якості правову допомогу, від одного свого клопотання про заміну йому захисника він відмовився і в подальшому інших заяв не надходило [15].

Також не визнано касаційним судом неефективним захист особи у кримінальному провадженні у зв'язку із фактом заміни судом одного захисника іншим. Таким прикладом є постанова від 24 вересня 2019 року [16].

В названому аспекті звертає на себе увагу й постанова від 25 вересня 2019 року. У касаційних скаргах захисник та засуджений вказують на порушення судом першої інстанції права останнього на захист. Такі доводи обґрунтовують тим, що обвинувачений в суді першої інстанції не мав жодного конфіденційного побачення із захисником, з нею не була узгоджена позиція та стратегія його захисту, а подана захисником апеляційна скарга не була з ним узгоджена. Ці доводи визнано неспроможними з огляду на поведінку захисника в ході судового розгляду, яка активно допомагала засудженому, у всьому підтримувала його позицію та висловлювала свою думку з приводу обставин справи на користь обвинуваченого, тобто не висловлювала своєї позиції на погіршення становища підзахисного і не діяла всупереч його волі, що є безумовним обов'язком захисника, визначеним положеннями ст. 47 КПК [17].

Незважаючи на багаторазову неявку захисника в судові провадження така поведінка не була визнана неефективним захистом за наявності інших індикаторів якості правової допомоги. Так, звертаючись до касаційного суду у касаційній скарзі засуджений зазначав про порушення його права на захист в суді першої інстанції, через проведення розгляду кримінального провадження за відсутності захисника, з яким він уклав договір про надання правової допомоги. Зазначені доводи ККС ВС були визнані безпідставними з огляду на таке. Матеріалами кримінального провадження встановлено, що під час досудового розслідування, в дотримання положень ст. 20 КПК України, було задоволено клопотання підозрюваного та залучено з центру надання безоплатної вторинної правової допомоги захисника, яка здійснювала захист його інтересів і під час судового розгляду. За її участю було проведено допит потерпілих, представника потерпілих, свідків, а також досліджено письмові докази. В подальшому обвинувачений, користуючись правом, передбаченим ст. 48 КПК України та ст. 59 Конституції України, уклав договір про надання правової допомоги із іншим адвокатом, що в свою чергу потягло припинення надання йому безоплатної вторинної правової допомоги попереднім захисником. Цей захисник, здійснюючи захист інтересів обвинуваченого, брав участь у допиті свідка, заявляв клопотання про зміну запобіжного заходу та отримав можливість реалізувати своє процесуальне право на ознайомлення із матеріалами справи. Разом із цим, будучи належним чином повідомленим про дату, час та місце розгляду кримінального провадження, протягом року він одинадцять разів не з'являвся у судові засідання, що призводило до їх відкладення, оскільки обвинувачений наполягав на участі цього захисника. Після закінчення строку дії угоди із захисником, суд, з огляду на бажання обвинуваченого користуватися юридичною допомогою конкретного адвоката, надав йому достатньо часу для пролонгації договору та надання підтвердження повноважень адвоката на подальшу участь у даному кримінальному провадженні. Враховуючи те, що таким правом обвинувачений не скористався, відповідних документів у судових засіданнях не надав, однак наполягав на необхідності здійснення захисту його прав професійним захисником, суд із дотриманням вимог ч. 3 ст. 324 КПК України, звернувся до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги для забезпечення права обвинуваченого на кваліфіковану юридичну допомогу. Призначений центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги захисник у повному обсязі ознайомився з матеріалами кримінального провадження, мав конфіденційне побачення з обвинуваченим та приймав активну участь в судових засіданнях. В свою чергу, обвинувачений хоча й наполягав на подальшому розгляді кримінального провадження виключно із попереднім адвокатом, однак правом, визначеним ст. 54 КПК України, на відмову від захисника наданого державою не скористався, як і не заявляв йому відводів та не вказував про його некомпетентність чи низьку кваліфікацію. З огляду на викладене, твердження засудженого про те, що внаслідок відсутності під час розгляду кримінального провадження обраного ним захисника він не

зміг ефективно здійснювати свій захист, визнані такими, що не ґрунтуються на вимогах закону і матеріалах справи [18].

Що ж стосується випадків визнання здійснення захисту у кримінальному провадженні неефективним, то вони свідчать про такі критерії неефективності надання правової допомоги у кримінальному провадженні.

Очевидними є приклади неефективного захисту у разі, коли кримінальне провадження на різних його стадіях здійснюється без залучення захисника, де участь його є обов'язковою [19].

Водночас неефективність захисту може бути і похідним порушенням у кримінальному провадженні внаслідок неправильної оцінки правової ситуації, коли участь захисника все ж таки є обов'язковою. Так, у постанові від 2 серпня 2018 року колегія суддів вважала, що в ході розгляду кримінального провадження було допущено порушення права засудженого на захист, який тричі перебував на стаціонарному лікуванні в психоневрологічній лікарні з діагнозом «психічні та поведінкові розлади», а тому участь захисника у кримінальному провадженні щодо останнього є обов'язковою. Колегія суддів зазначила, що особа була позбавлена у доступі до реалізації гарантованого державою та встановленого статтями 59, 63 Конституції України, статтями 48,49,52,54 КПК України та ст. 6 Конвенції мати захисника [20].

Так само визнається порушенням права особи на забезпечення ефективної правової допомоги випадки, коли участь захисника у кримінальному провадженні хоча і не є обов'язковою, проте обвинувачений заявляє клопотання про призначення йому захисника, тоді як суд залишає таке клопотання без відповідної реакції. Зокрема, у кримінальному провадженні з матеріалів убачається, що засуджений, до початку апеляційного розгляду, подавав письмове клопотання про призначення судом йому безоплатного захисника, для здійснення захисту його прав під час апеляційної процедури. Однак, суд апеляційної інстанції, незважаючи на прохання засудженого, дане клопотання залишив поза увагою, відповідно до вимог закону його не розглянув та здійснив апеляційний перегляд кримінального провадження без участі захисника. Наведені обставини, безумовно, свідчать що під час апеляційного розгляду було порушене право засудженого на захист, що є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону [21].

Слід зазначити, що не лише сам факт участі захисника в судовому провадженні є свідченням ефективності правової допомоги, оскільки його участь повинна відповідати й критеріям якості, на чому наголошують і доктринальні положення, і практика ЄСПЛ. А саме, формальна участь захисника в судовому засіданні визнається касаційним судом неефективною [22]. Пасивна поведінка захисника в ході судового провадження, за рішеннями суду касаційної інстанції, не відповідає вимогам ефективності захисту. Наведене відображено у постанові від 13 червня 2019 року [23]. Тим паче, якщо пасивність поведінки адвоката як неналежний захист констатовано рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури відповідного регіону [24].

Постанова від 28 лютого 2019 року засвідчує, що суперечність між правовими позиціями захисника і підзахисного є перепорою для надання якісної правової допомоги. Так, у вказаній справі, з матеріалів кримінального провадження видно, що під час досудового розслідування та розгляду кримінального провадження судами першої та апеляційної інстанцій захист обвинуваченого здійснював адвокат, якого було призначено на підставі постанови слідчого. Під час розгляду кримінального провадження в апеляційному порядку засуджений заявив клопотання про відмову від цього захисника, мотивуючи його тим, що не має довіри до призначеного йому захисника і що позиція останнього щодо способу захисту суперечить його власній позиції. На підставі матеріалів провадження встановлено, що в судовому засіданні апеляційного суду обвинувачений заперечував проти можливості розгляду провадження за відсутності потерпілих, зокрема, наполягав на необхідності допиту потерпілої з приводу поданої нею апеляційної скарги та просив відкласти розгляд кримінального провадження для забезпечення її явки в судове засідання. Проте захисник не підтримав думки засудженого, вважав, що потреби у відкладенні

розгляду справи, а також у допиті потерпілої немає, у зв'язку з чим суд апеляційної інстанції дійшов висновку про необхідність надати засудженому та його захиснику час для узгодження позицій сторони захисту. Попри те, що і після цього між засудженим та захисником не було досягнуто згоди щодо способу захисту, і обвинувачений наполягав на своїй відмові від вказаного захисника, суд ухвалив залишити клопотання засудженого без задоволення. Таким чином, апеляційний суд дійшов висновку про необхідність продовження участі цього адвоката в інтересах засудженого незважаючи на положення п. 3 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якими адвокату забороняється займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта. На підставі наведеного колегія суддів визнала, що апеляційний суд допустив обмеження можливості реалізації засудженим свободи на вільний вибір захисника своїх прав [25].

Мають місце у судовій практиці і помилкове визнання кількості захисників як критерію ефективності надання правової допомоги. Так, особа обвинувачувалась у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК, що згідно ст. 12 КК є особливо тяжким. Згідно з положеннями ст. 52 КПК участь захисника у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів є обов'язковою. Як убачається з матеріалів справи, під час досудового розслідування та в суді першої інстанції захист інтересів обвинуваченого здійснювали двоє адвокатів. Також на стадії апеляційного розгляду обвинувачений уклав договір про надання правової допомоги з ще одним адвокатом, який у чергове судове засідання не з'явився через хворобу, у зв'язку з чим просив відкласти апеляційний розгляд. Обвинувачений також наполягав на неможливості здійснення апеляційного розгляду за відсутності цього захисника. Однак зазначене клопотання апеляційним судом було відхилене та розпочато апеляційний розгляд без його участі з мотивів необхідності дотримання розумних строків кримінального провадження, а також присутності в судовому засіданні інших двох захисників. Незважаючи на те, що обвинувачений відмовився від участі вказаних захисників в апеляційному розгляді, апеляційний суд не прийняв таку відмову, вказавши що ці двоє захисників здатні здійснити належний захист обвинуваченого та забезпечити дотримання вимог ст. 52 КПК щодо обов'язкової участі у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину захисника. На думку колегії суддів, таким рішенням апеляційний суд порушив гарантоване державою та встановлене статтями 59,63 Конституції України, ст. 6 Конвенції та статтями 48, 49, 52, 54 КПК та право обвинуваченого мати захисника, вибраного на власний розсуд [26].

Висновки і пропозиції. Навівши попередньо критерії розуміння ефективності правової допомоги у практиці ЄСПЛ, на підставі наведених прикладів вітчизняної судової практики можливо сформулювати такі висновки щодо розуміння того, за якими критеріями правова допомога визнається ефективною чи неефективною: 1) мають місце помилкове розуміння підозрюваним, обвинуваченим, засудженим змісту та обсягу функцій захисту щодо оцінки якості правової допомоги, що ґрунтується на хибному ототоженні ефективності правової допомоги та досягнення бажаного результату для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого; 2) заміни захисників в ході кримінального провадження не є свідченням неефективності правової допомоги; 3) має значення комплекс ознак ефективності/неефективності правової допомоги, тому неявка захисників у судові засідання не є таким свідченням.

А також варто підсумувати й ті випадки правових ситуацій, які однозначно визнавалися судом вищої інстанції як неефективний правовий захист: 1) здійснення кримінального провадження без залучення захисника у випадках, коли відповідно до закону його участь є обов'язковою, а також незалучення захисника у випадках, які не є обов'язковими для участі захисника, однак підозрюваний, обвинувачений висловив бажання мати захисника; 2) формальна участь захисника у кримінальному провадженні (пасивна процесуальна поведінка захисника); 3) наявність суперечностей між правовими позиціями захисника і підозрюваного, обвинуваченого; 4) кількість захисників не є свідченням ефективності надання правової допомоги.

Зазначені критерії та правові ситуації із судової практики не є вичерпними, а становлять радше примірний перелік і є маркерами тої правової поведінки, яка може розцінюватися як потенційна загроза для реалізації права на справедливий суд.

Список використаної літератури

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Санніно проти Італії» від 27 квітня 2006 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-75213>
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Кускани проти Сполученого Королівства» від 24 вересня 2002 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60643>
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Камасинський проти Австрії» від 19 грудня 1989 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Артіко проти Італії» від 13 травня 1980 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Імбріюша проти Швейцарії» від 23 листопада 1993 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852>
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Дауд проти Португалії» від 21 квітня 1998 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154>
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Куліковський проти Польщі» від 21 грудня 2010 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-92611>
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Чекалла проти Португалії» від 10 жовтня 2002 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60676>
9. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальному процесі, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 25 лютого 2014 року № 386/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14#Text>
10. Волошанівська Т. Право на практичну та ефективну правову допомогу як складова частина права на захист у кримінальному провадженні / *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. Випуск 5 (27), жовтень 2017. С. 143–147.
11. Мухудинова Н. Р. Обеспечение конституционного права каждого на получение квалифицированной юридической помощи в российском уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук. Саранск, 2005. 220 с.
12. Перлов И. Д. Защита и правосудие. Роль и задачи советской адвокатуры. Москва: 1972. С. 146.
13. Мішук І. До питання про якість та ефективність діяльності адвоката-захисника в кримінальному провадженні / *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, 2019 (2), С. 178–185.
14. Постанова від 18 квітня 2019 року (справа № 235/4937/17; провадження № 51–8193 км 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81360672>
15. Постанова від 27 лютого 2019 року (справа № 173/2570/14; провадження № 51–3059км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80251031>
16. Постанова від 24 вересня 2019 року (справа № 638/3014/15-к; провадження № 51–623 км 17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84512423>
17. Постанова від 25 вересня 2019 року (справа № 234/11287/17; провадження № 51–3639км19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84660079>
18. Постанова від 24 листопада 2020 року (справа № 235/5379/17; провадження № 51–3768 км 20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217878>
19. Постанова від 3 жовтня 2018 року (справа № 209/1493/16-к; провадження № 51–561км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76972435>
20. Постанова від 2 серпня 2018 року (справа № 734/3015/15-к; провадження № 51–2862км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75692087>
21. Постанова від 26 вересня 2019 року (справа № 628/2863/17; провадження № 51–8218 км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84694526>
22. Постанова від 10 червня 2020 року (справа № 379/781/19; провадження № 51–855км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89819679>
23. Постанова від 13 червня 2019 року (справа № 607/9498/16-к; провадження № 51–2422 км 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492181>
24. Постанова від 11 лютого 2021 року (справа № 199/5500/15-к; провадження № 51–4191км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94974182>
25. Постанова від 28 лютого 2019 року (справа № 330/2292/14-к; провадження № 51–3974км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304865>
26. Постанова від 7 червня 2018 року (справа № 714/266/16-к; провадження № 51–3324 км 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74598818>

References

1. Rishennia YeSPL u spravi «Sannino proty Italii» vid 27 kvitnia 2006 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-75213>
2. Rishennia YeSPL u spravi «Kuskani proty Spoluchenohto Korolivstva» vid 24 veresnia 2002 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60643>
3. Rishennia YeSPL u spravi «Kamasynskiyi proty Avstrii» vid 19 hrudnia 1989 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>
4. Rishennia YeSPL u spravi «Artiko proty Italii» vid 13 travnia 1980 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>
5. Rishennia YeSPL u spravi «Imbrioshha proty Shveitsarii» vid 23 lystopada 1993 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852>
6. Rishennia YeSPL u spravi «Daud proty Portuhalii» vid 21 kvitnia 1998 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154>
7. Rishennia YeSPL u spravi «Kulikovskiyi proty Polshchi» vid 21 hrudnia 2010 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-92611>
8. Rishennia YeSPL u spravi «Chekalla proty Portuhalii» vid 10 zhovtnia 2002 roku. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60676>
9. Standarty yakosti nadannia bezplatnoi vtorynnoi pravovoi dopomohy v kryminalnomu protsesi, zatverdzeni Nakazom Ministerstva yustytstii Ukrainy vid 25 liutoho 2014 roku № 386/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14#Text> [in Ukrainian].
10. Voloshanivska T. (2017). Pravo na praktychnu ta efektyvnu pravovu dopomohu yak skladova chastyna prava na zakhyst u kryminalnomu provadzhenni / Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka. Vypusk 5 (27), S. 143–147. [in Ukrainian].
11. Mukhudynova N.R. (2005). Obespechenye konstytutsyonnoho prava kazhdoho na poluchenye kvalyfytyrovanoi yurydycheskoi pomoshchy v rossiyskom uholovnom protsesse: dys. ...kand. yuryd. nauk. Saransk, 220 s. [in Russian].
12. Perlov Y.D. (1972). Zashchyta y pravosudye. Rol y zadachy sovetskoi advokatury. Moskva: S. 146. [in Russian].
13. Mishchuk I. (2019) Do pytannia pro yakist ta efektyvnist diialnosti advokata-zakhysnyka v kryminalnomu provadzhenni / Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy, (2), 178–185. [in Ukrainian].
14. Postanova vid 18 kvitnia 2019 roku (sprava № 235/4937/17; provadzhennia № 51–8193 km 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81360672> [in Ukrainian].
15. Postanova vid 27 liutoho 2019 roku (sprava № 173/2570/14; provadzhennia № 51–3059km18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80251031> [in Ukrainian].
16. Postanova vid 24 veresnia 2019 roku (sprava № 638/3014/15-k; provadzhennia № 51–623 km 17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84512423> [in Ukrainian].
17. Postanova vid 25 veresnia 2019 roku (sprava № 234/11287/17; provadzhennia № 51–3639km19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84660079> [in Ukrainian].
18. Postanova vid 24 lystopada 2020 roku (sprava № 235/5379/17; provadzhennia № 51–3768 km 20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217878> [in Ukrainian].
19. Postanova vid 3 zhovtnia 2018 roku (sprava № 209/1493/16-k; provadzhennia № 51–561km18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76972435> [in Ukrainian].
20. Postanova vid 2 serpnia 2018 roku (sprava № 734/3015/15-k; provadzhennia № 51–2862km18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75692087> [in Ukrainian].
21. Postanova vid 26 veresnia 2019 roku (sprava № 628/2863/17; provadzhennia № 51–8218 km18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84694526> [in Ukrainian].
22. Postanova vid 10 chervnia 2020 roku (sprava № 379/781/19; provadzhennia № 51–855km20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89819679> [in Ukrainian].
23. Postanova vid 13 chervnia 2019 roku (sprava № 607/9498/16-k; provadzhennia № 51–2422 km 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492181> [in Ukrainian].
24. Postanova vid 11 liutoho 2021 roku (sprava № 199/5500/15-k, provadzhennia № 51–4191km20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94974182> [in Ukrainian].
25. Postanova vid 28 liutoho 2019 roku (sprava № 330/2292/14-k; provadzhennia № 51–3974km18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304865> [in Ukrainian].
26. Postanova vid 7 chervnia 2018 roku (sprava № 714/266/16-k; provadzhennia № 51–3324 km 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74598818> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 10.05. 2021 р.

Н.Л. Дроздович, канд. юрид. наук, научный консультант
отдела обеспечения работы секретаря и судей судебной палаты
управления обеспечения работы первой судебной палаты
Кассационного уголовного суда в составе Верховного Суда
e-mail: sunrise.nadin@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0519-6909>

КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ / НЕЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ПРАВОВОЙ ПОМОЩИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДАННЫМ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДА

Резюме

Статья посвящена проблемам практической реализации гарантированного права на защиту в уголовном производстве. В частности, в ней подчеркивается актуальность вопроса об эффективности предоставления правовой помощи и соответственно говорится о качестве такой помощи в ходе уголовного производства. В исследовании рассмотрены рекомендации Европейского суда по правам человека в отношении содержания правовой помощи и указаны векторы понимания ее качества и эффективности. Также приводятся теоретические аспекты вопроса определения эффективности правовой помощи, ретроспектива и современные подходы. На основе современной судебной практики кассационного суда сформулированы критерии эффективности предоставления правовой помощи и в итоге предложен типовой перечень критериев для определения качества предоставляемой правовой помощи в уголовном производстве.

Ключевые слова: правовая помощь, эффективность правовой помощи, качество правовой помощи, защита в уголовном производстве, судебная практика.

N. L. Drozdovych, Candidate of Juridical Sciences, Scientific Consultant
of the Department for the provision of the secretary and judges of the judicial chamber
of the Department for the provision of work of the first judicial chamber
of the Cassation Court of the Supreme Court
e-mail: sunrise.nadin@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0519-6909>

CRITERIA FOR RECOGNIZING THE EFFECTIVENESS / INEFFECTIVENESS OF PROVIDING LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS ACCORDING TO THE JUDICIAL PRACTICE OF THE SUPREME COURT

Summary

The article is devoted to the problems of practical implementation of the guaranteed right to defense in criminal proceedings. In particular, it emphasizes the relevance of the issue of the effectiveness of legal assistance, and thus the quality of such assistance in criminal proceedings. To study this issue, a comparative method of legal research was used, since empirical data from international judicial practice were used; as well as a scientific and practical method that provides for the processing of data from domestic judicial practice with subsequent analytical and generalizing processing of the selected examples of legal situations. The publication states the sufficiency of regulatory guarantees for the provision of legal assistance in criminal proceedings, which is declared by international documents and implemented in the national legal system at the level of general and sectoral legislation. First of all, the study considers the recommendations of the European Court of Human Rights on the content of Legal Aid and indicates the vectors of understanding its quality and effectiveness, formulated

in numerous decisions of this international judicial institution, which is considered well-established international judicial practice. Theoretical aspects of determining the effectiveness of legal assistance in criminal proceedings are also presented, as well as retrospective and modern understanding. Further, the criteria of this concept are summarized, and subsequently, attention is focused on domestic judicial practice, in particular the Criminal Cassation Court as part of the Supreme Court, as the highest court that ensures the unity of judicial practice. Based on this, criteria for the effectiveness of legal assistance were also generated, guided by specific examples from typical criminal proceedings. At the same time, legal situations are considered in practice, when legal assistance was recognized as ineffective, as well as cases of refutation of false allegations of the parties to criminal proceedings regarding the inadequate quality of legal assistance at various stages of criminal proceedings. As a result, within the scope of current judicial practice, an indicative list of criteria that can be used to determine the quality of legal assistance in criminal proceedings in terms of its effectiveness/ineffectiveness was proposed.

Keywords: legal assistance, effectiveness of legal assistance, quality of legal assistance, defense in criminal proceedings, judicial practice.